

LA MEMÒRIA
DEL MUSEU

LA TORRE MEDIEVAL DEL MuVIM

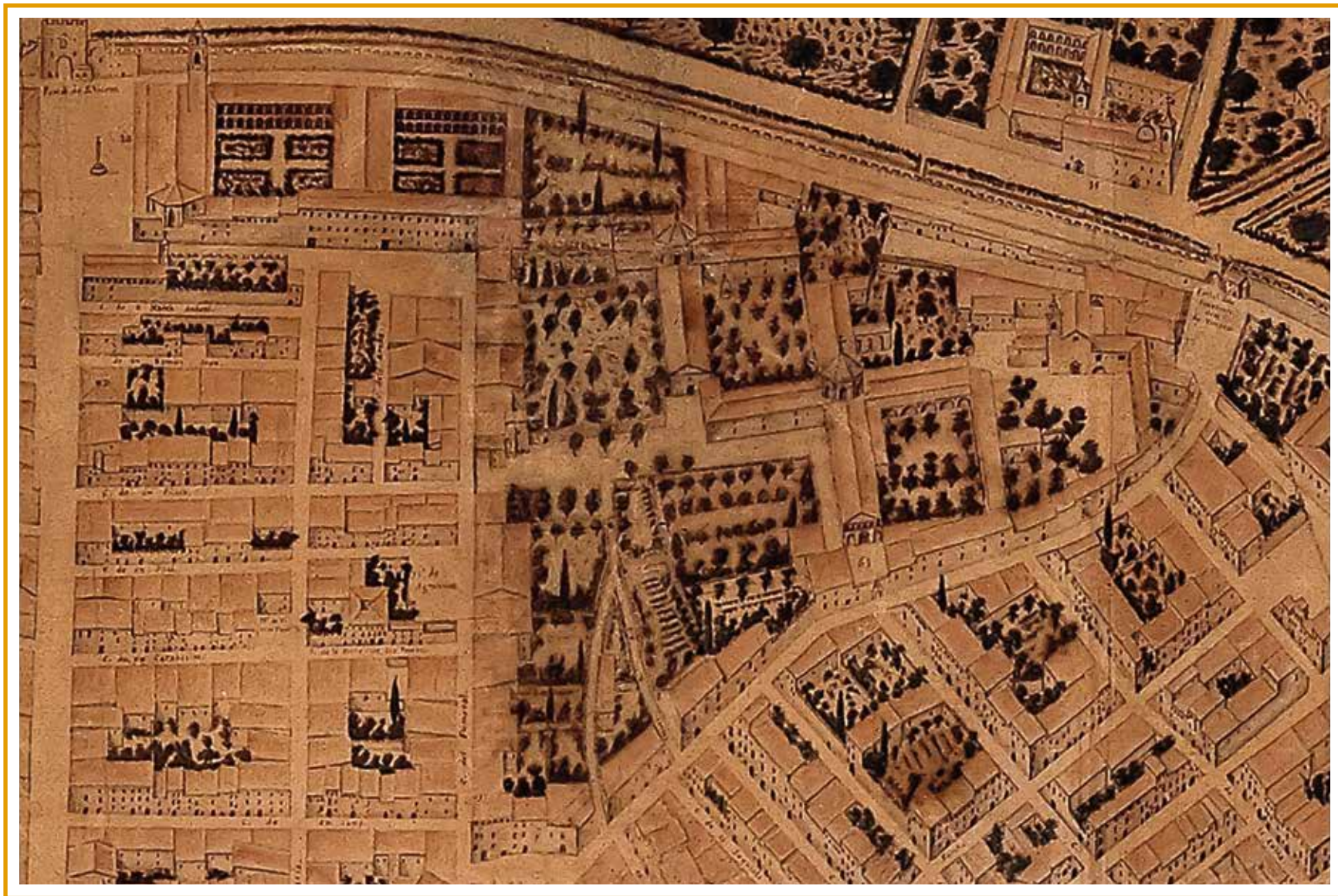

Valencià

LA MEMÒRIA
DEL MUSEU

LA
TORRE
MEDIEVAL
DEL
MuVIM

Ubicació de l'antic Hospital General de València en el plànol del pare Tosca, i també el lloc on es va construir el MuVIM. (MuVIM, Diputació de València. Foto: Rafael de Luis).

LA TORRE MEDIEVAL DEL MuVIM

LA MEMÒRIA DEL MUSEU

LA MEMÒRIA
DEL MUSEU

LA
TORRE
MEDIEVAL
DEL
MuVIM

UN MUSEU AMB PATRIMONI ARQUEOLÒGIC

La Torre Medieval del MuVIM va quedar integrada en l'edifici del museu inaugurat l'any 2001 i, dins del conjunt de l'antic hospital, va ser declarada Bé d'Interés Cultural —BIC— l'any 2007. Ara, l'any 2022, i atés que es tracta d'un patrimoni arqueològic i històric rellevant, susceptible de ser visitat com una de les exposicions permanents del MuVIM, s'ha musealitzat seguint un projecte junt a treballs de camp i d'investigació de professionals. S'ha creat un espai que es pretén atractiu, pedagògic i museogràficament modern i, igualment, s'han omplert de contingut històric unes ruïnes que, en silenci, però amb una presència imponent, «esperaven» ser interpretades per a gaudir els ciutadans. Es continua així amb l'esperit de la Il·lustració del Segle de les Llums: perseverar en la pugna en favor de la difusió del coneixement, de l'educació pública i del progrés de la ciència. No debades aquesta Torre Medieval s'exhibeix en el si d'una institució denominada Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat.

L'ORIGEN

El lloc on està situat el Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat —MuVIM— quedava allunyat del nucli urbà de València, i això tant durant el període de la colònia romana de Valentia i l'antiguitat tardana (138 aC-713), com després, en l'època islàmica (714-1238) de Madīna Balansiya. En qualsevol cas, sempre va ser un espai freqüentat, com bé sabem per les troballes de les intervencions arqueològiques dels anys 1997 i 1998 prèvies a l'edificació del museu.

Aquesta situació aïllada va canviar després de la conquesta de Jaume I el 1238, amb el repartiment i la transformació cristiana del nucli urbà i l'àrea periurbana. Al costat de l'antiga Via Augusta, actual carrer de Sant Vicent, la construcció de la Torre del MuVIM va començar-se quan la ciutat ja s'havia conquistat i abans d'erigir-se la muralla medieval cristiana (1356-1370).

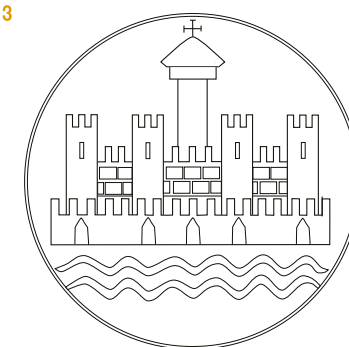
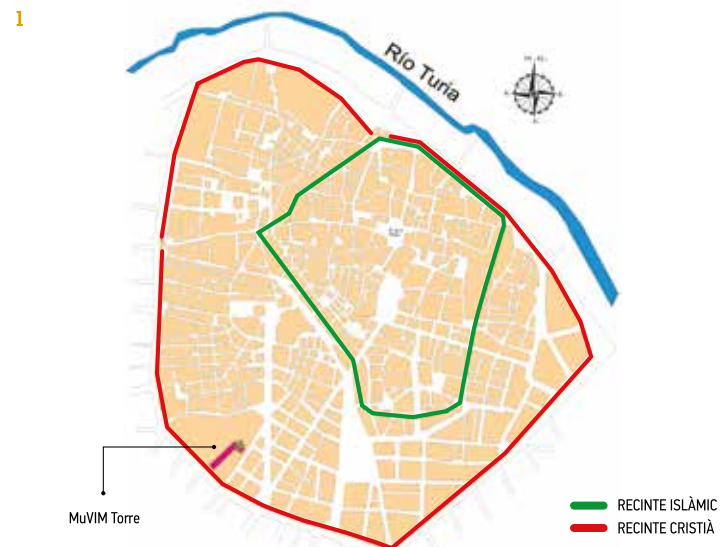
Segell pendent de cera negra del Consell de la ciutat de València, que representa la ciutat sobre les aigües, amb barbacana i emmurallada, amb quatre torres i una altra central més elevada rematada per una creu. L'legenda: S[IGILLUM] : CVRIE : ET : CONCILII : VALENCIE

(Arxiu de la Catedral de València, ACV, Pergamins 430, 27 de maig de 1312. València).

Dibuix interpretatiu del motiu del segell. L'interès del timbre radica en el fet que constitueix una imatge de la muralla islàmica de la ciutat a començament del segle XIV. Probablement representa una vista, des de l'altra vora del Guadalaviar, dels voltants de la porta d'Ibn Sajar, dominada per la torre d'Ali Bufat, també anomenada torre Major i, posteriorment, del Temple.

(MuVIM. Diputació de València. Dibuix: Isabel García Villanueva).

1 Plànol de la ciutat de València amb la ubicació de la torre medieval del MuVIM i dels recintes emmurallats islàmic i medieval cristià.
(MuVIM. Diputació de València. Dibuix: Isabel García Villanueva).

En aquest moment històric va haver-hi fets relacionats amb l'arribada a la península del sultà mariní Abū-l-Hasan 'Alī el 1339, que van impulsar el Consell de València a ordenar que es reparara l'antiga muralla musulmana i que es construïren torres, portals i fossats al voltant dels suburbis i ravals de la ciutat, tot això per a preparar-se davant un intent de recuperar la ciutat islàmica, i garantir així una defensa avançada per a protegir l'accés sud de la ciutat per la Via Augusta.

Maqueta de la ciutat de València segons el plànol del pare Tosca. Situada a l'entrada del MuVIM, en aquesta es veu tot el traçat de la muralla medieval cristiana des de la part meridional.
(MuVIM. Diputació de València. Foto: Rafael de Luis. Maqueta: Vicente Gómez Herraiz y Lucas Gómez).

*Tomàs Vicent Tosca - 1704
VALENTIA EDETANORUM aliis
CONTESTANORUM, vulgo DEL CID*

LA TORRE MEDIEVAL

Les restes arqueològiques conservades en el MuVIM ens han permés conèixer un poc més de la història de la nostra ciutat. Així, les excavacions i els estudis dels especialistes en història medieval, i en arquitectura d'aquest període, han fet possible aproximar-nos al passat que envolta la Torre.

La tècnica constructiva de l'obra exempta l'han estudiada els arquitectes medievalistes Arturo Zaragozá i Rafael Marín. La fonamentació conservada d'aquesta Torre remet a la tradició constructiva romana, que es va mantindre vigent durant l'edat mitjana en alguns llocs d'Europa i, principalment, als territoris sota domini bizantí. Amb les croades, aquesta tradició va tornar amb força a Europa i va impulsar el ràpid desenvolupament de la construcció baixmedieval cristiana.

Angle nord-oest de la Torre Medieval del MuVIM on hi ha els quatre carreus amb les marques del picapedrer amb una estrella radiada de sis braços.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

Vista general de les excavacions de la Torre Medieval del MuVIM. Anys 1997-1998
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

La Torre conserva part de dos murs menors i un parament de 22 metres de costat, amb uns murs de tres fulls executats amb dos fronts d'aparell isòdom —d'igual grandària, regular i disposada en fileres de la mateixa altura— procedent de pedreres emplaçades a una distància no inferior als 12-15 km, amb un rebliment de morter. Aquest es va confeccionar amb calç aèria i àrids de riu de granulometria acurada abocats per tongades successives, la qual cosa remet a la tradició cristiana. Per l'envergadura, la qualitat i la complexitat de l'edificació, la tasca d'alçar aquesta torre va implicar la participació de mà d'obra especialitzada procedent de diferents oficis i amb funcions molt diferenciades (calciners, picapedrers...), en coherència amb el que succeïa a les obres de l'àmbit de la construcció militar cristiana del **segle XIII o començament del XIV**.

Vista general des del nord de la Torre Medieval del MuVIM. Anys 1997-1998.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

Vista general des del sud de la Torre Medieval del MuVIM. Anys 1997-1998.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

Destaca la presència recurrent d'una marca de picapedrer que es repeteix en quatre dels dotze carreus conservats, realitzada amb burí o amb compàs, i que és idèntica a una altra localitzada en la fortificació de Castellote (Terol), de datació trescentista, lligada als ordes del Temple i de l'Hospital, successivament. També és similar a altres de l'església de San Miguel de Foces, a Ibieca (Osca), consagrada el 1259 i donada a l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem. Autors diversos han vinculat alguns elements d'aquesta última església amb la de de Sant Joan de l'Hospital i la catedral de València (García-Valldecabres et al. 2007; García-Valldecabres 2010).

La tècnica d'acabament superficial dels carreus circumscriu la Torre, igualment, al context tecnològic cristià. Per la seua cara exterior es distingeix amb claredat l'abundància d'uns solcs longitudinals superficials amb una inclinació d'entre 45° i 60°, que es repeteixen de manera sistemàtica en tots els paraments. Es tracta d'unes empremtes llavorades inconfusibles que, a manera d'acabament rugós, produïen eines com el tallant o el raspall d'abrasió, una peça de fusta amb làmines metàl·liques. El primer es reservava per a pedres més dures mentre que el segon, molt similar al crandall —«carril» o «pinta»— usat a Anglaterra i França, resultava molt útil quan el material era fàcil de treballar.

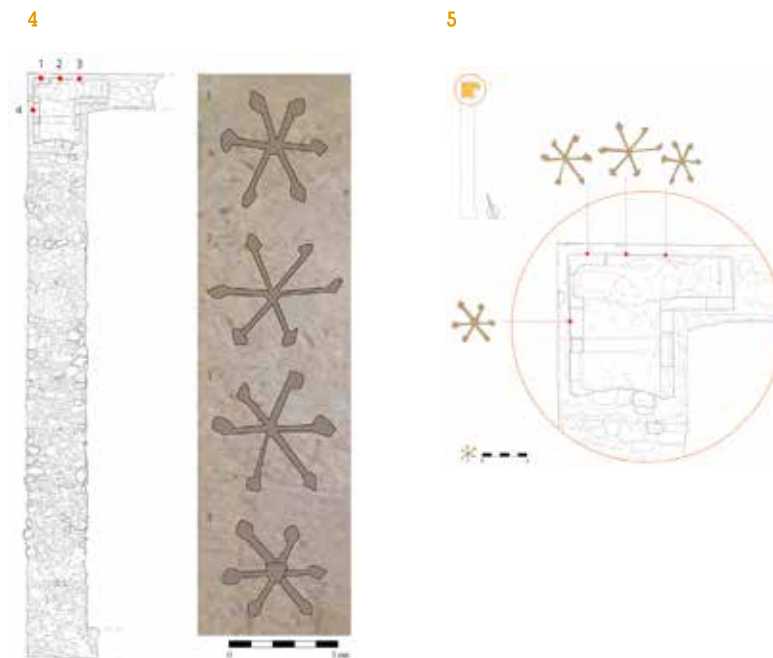
Quant a les possibles característiques tipològiques d'aquesta construcció, les dimensions de la seua planta i el seu virtual sistema de coberta, com també la presència d'un mur gruixut i de dos més perpendiculars a l'anterior (aquests últims de tan sols la meitat de grossària), emparen la hipòtesi d'un possible tancament amb dues voltes de canó paral·leles i d'una planta quadrangular, amb un màxim de 22 × 15 m.

L'excavació arqueològica va permetre constatar que les restes es van cobrir per a construir habitatges en la segona meitat del segle XIV, i la documentació medieval conservada evidència que hi ha una mancança total de dades quant a nomenar aquesta Torre, ni tan sols com a referent topogràfic, per la qual cosa sembla que l'obra es va quedar interrompuda i mai no es va concloure.

En qualsevol cas, els visitants del subsòl del MuVIM, amb una simple ullada i gràcies a una línia marcada en un dels murs adjacents a la Torre, poden comprovar a quina profunditat es trobava el nivell del sòl quan es va construir, després de la irrupció de les tropes de la Corona d'Aragó per aquestes latituds i la creació del regne cristià de València. I és que els segles transcorreguts no sols van esborrar la memòria d'aquella construcció, sinó que també hi van afegir sobre ella un conjunt d'estrats de terres remarcable, i construccions, que van elevar el nivell en què es trobava la superfície en aquesta zona durant l'època baixmedieval.

4 Planta de la Torre Medieval del MuVIM amb les quatre marques del picapedrer amb una estrella radiada de sis braços.
(MuVIM. Diputació de València. Dibuix: Isabel García Villanueva).

5 Vista en detall de la ubicació de les quatre marques del picapedrer amb una estrella radiada de sis braços.
(MuVIM. Diputació de València. Dibuix: Isabel García Villanueva).

ELS HORTS I ELS JARDINS

Damunt de la Torre i en l'àrea del seu voltant, en ocasió del repartiment de propietats posterior a la conquesta cristiana, es va situar la Pobra d'En Mercer, una de les nombroses pobles o operacions urbanístiques planificades amb un parcel·lari regular, construïdes dins i fora del recinte emmurallat, i àmpliament estudiada per l'historiador medievalista Josep Torró.

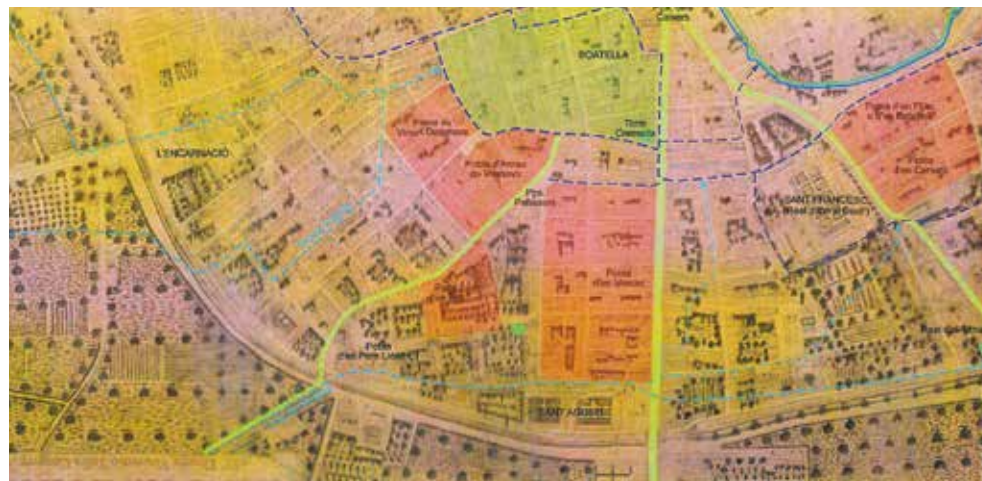
Així mateix, el perímetre del complex conventual dels agustins de València es va configurar molt prop de l'actual localització del MuVIM, considerat espai d'horta i no urbà, almenys durant les tres dècades inicials, quan les terres de conreu dominaven àmpliament sobre els elements construïts. La superfície definitiva del complex conventual agustí en la segona dècada del segle **xiv** sumava al solar inicial —les dimensions del qual desconeixem— entre 22.425 i 27.408 m², de manera que l'extensió agregada del conjunt devia estar al voltant de les tres hectàrees, i s'estenia cap al sud del complex conventual amb els horts annexos, més enllà de la línia traçada per la muralla del 1356.

Així doncs, la Pobra d'En Mercer, la major operació urbanística de l'àrea meridional dels extramurs, es va iniciar abans del 1299 amb una extensió important de terreny al costat del camí de Sant Vicent, entre el convent de sant Agustí i la Torre Cremada islàmica.

Els treballs arqueològics duts a terme pels arqueòlegs Josep Burriel i Miquel Rosselló van documentar patis de façana alineada al carrer del Fumeral, actual carrer Quevedo, de parcel·les llargues conreades d'horts i jardins que s'adornaven amb andanes, bancs i porxos, luxosament pavimentats (alguns amb les armes nobiliàries dels seus propietaris). Entre les andanes se situava l'àrea d'hort o jardí dividida en platabandes rectangulars sembrades de tarongers, poncemers i

6 Plànol de les pobles medievals cristianes de València amb la pobla d'en Mercer i la Torre Medieval del MuVIM. (Universitat de València. Autor: Josep Torró).

7 Recreació dels jardins medievals del segle **xv** a partir de la documentació arqueològica. (Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València. Dibuix: Pilar Mas).

moreres, regats per la séquia de Favara mitjançant canals, sequioles i basses. D'aquesta séquia se'n va documentar un ampli tram durant les excavacions.

Les reconstruccions hipotètiques d'aquests horts i jardins mostren una aproximació ambientada de l'època. Entre els objectes trobats destaca un plafó de taulells format per setze rajoles heràldiques en blau, amb dos temes disposats alternativament, i delimitades per taulells d'emmarcament amb motiu d'acants, i els escuts nobiliaris dels Català-Torres i Arrufat-Codinach. I també ressalta un joc d'alquerc o molí, que es va trobar en un dels bancs dels jardins, que ja es jugava a l'època romana i va ser molt popular a l'època medieval. L'alquerc (marro de dotze) és una versió més complexa del «tres en ratlla» (marro de nou), i consisteix a aconseguir alinear nou fitxes en les interseccions de tres quadrats concèntrics creuats per eixos perpendiculars; el jugador que aconsegueix una línia pot menjar-se una fitxa si aquesta no forma part d'un molí simple (tres en ratlla) o doble (cinc en ratlla), i perd el jugador que es queda amb dues fitxes en el tauler.

Plafó de taulells format per setze taulells heràldics en blau, amb dos temes disposats alternativament i delimitats per taulells d'emmarcament amb un motiu d'acants. Escuts nobiliaris dels Català-Torres i els Arrufat-Codinach.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

- 8 *Reconstrucció virtual dels jardins medievals, segle **XV**.*
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).
- 9 *Plafó de taulells dels jardins del segle **XV**, trobat durant les excavacions arqueològiques dels anys 1997-1998, i construïts damunt la Torre Medieval del MuVIM.*
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València)

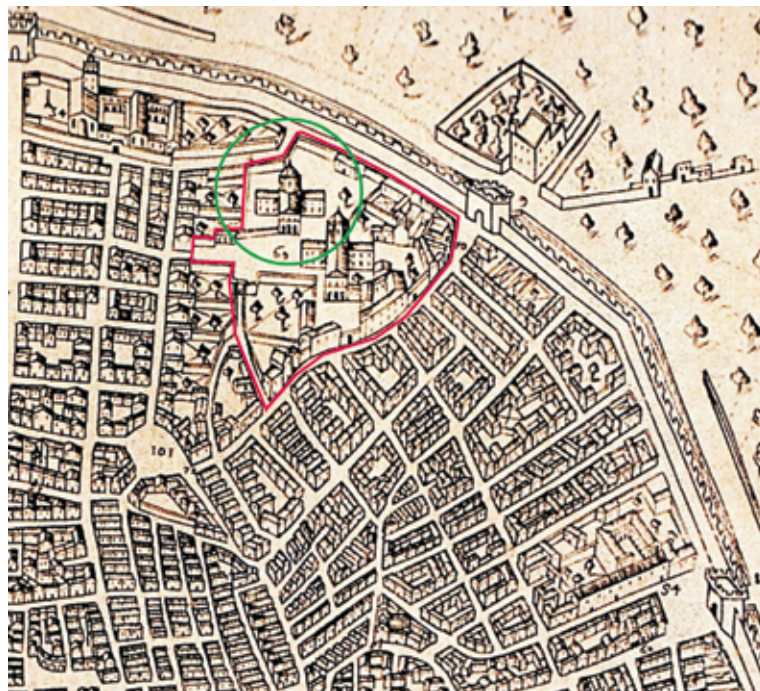

LA QUADRA DEL MAL DE SIMENT

Hospital General de València

Els jardins medievals que cobrien la Torre van desaparèixer el 1512, quan es va iniciar la construcció de l'Hospital General de València, organitzat en diferents sales o quadres segons els malalts. El MuVIM està damunt del que va ser la Quadra del Mal de Siment, o del «mal del semen», dedicada a atendre els afectats per sífilis i els casos de blennorràgia, etc. Aquesta quadra es va començar el 1588 i la seua edificació va finalitzar el 1603.

10

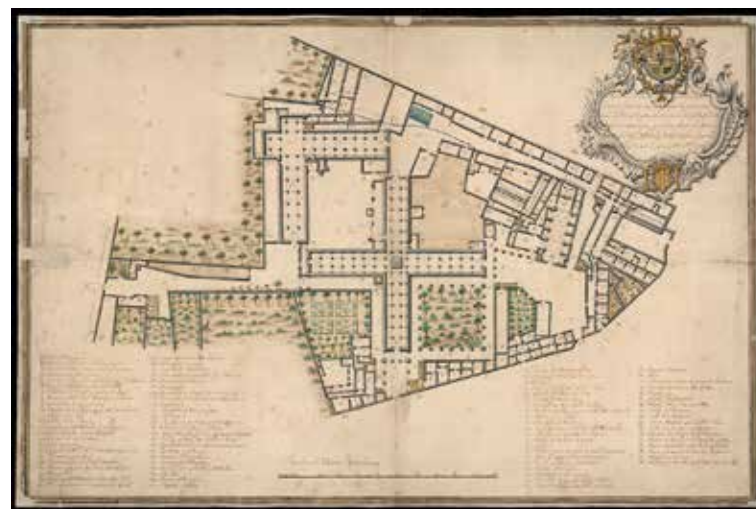

10 Vista des de l'exterior de la Quadra del Mal de Siment. Plànol d'Antonio Mancelli, any 1608.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

11 «Plan de todo el recinto que contiene el regio y General Hospital», per ordre del marquès de Malaespina, intendent general del Regne de València i del de Múrcia, any 1749.
(Arxiu del Regne de València. Generalitat Valenciana).

L'edifici, plantejat inicialment seguint el model de la Quadra de Febres (actual biblioteca pública), va haver d'adequar-se a l'escàs espai disponible, que va condicionar la seua peculiar planta general: en ella només es desenvoluparan del tot dos braços, units per un cimbori octogonal. Cada braç presentava una planta de tres naus separades per dues fileres de columnes gruixudes, amb bases i capitells de pedra decorats que sustentaven les voltes, i amb semicolumnes recolzades en murs d'encofrat de rajoles i formigó de calç. Tenia una cisterna que s'assortia de la séquia pròxima.

11

La sífilis, també coneguda com «mal francès» o «morbositat gàl·lica» (i també com siment a la València de l'edat moderna), és d'etiologia infectocontagiosa i va tindre especial incidència a la fi del segle xv, coincidint amb el descobriment d'Amèrica. Va incidir de manera particular a les ciutats portuàries, com és el cas de la nostra.

La teràpia aplicada pels metges valencians, consistent en uncions mercuríques combinades amb banys calents, va atraure malalts de tota Europa. A la fi del segle xvi, i procedents d'Amèrica, s'introdueixen com a alternativa terapèutica menys agressiva el guaiac i el pal sant.

Aquesta quadra va continuar amb la seua funció hospitalària fins que, en els anys setanta del segle xx, l'hospital es va traslladar i la quadra va ser derruïda, les restes de la qual van quedar enterrades fins que es van fer les excavacions arqueològiques immediatament anteriors a la construcció del —MuVIM— Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat.

Vista des de l'exterior de la Quadra del Mal de Siment. Reconstrucció virtual.
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

12 *Fotografia del 1927 de l'interior d'una de les sales de l'antiga Quadra del Mal de Siment.*
(MuVIM. Diputació de València).

13 *Vista interior de la cúpula de la Quadra del Mal de Siment. Reconstrucció virtual.*
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

14 *Cisterna de l'interior de la Quadra del Mal de Siment. Reconstrucció virtual.*
(Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic. Ajuntament de València).

12

13

14

Vista en detall de l'antic Hospital General de València. Maqueta de la ciutat de València segons el plànol del pare Tosca. Situada a l'entrada del MuVIM.
(MuVIM, Diputació de València. Foto: Rafael de Luis. Maqueta: Vicente Gómez Herráiz y Lucas Gómez).

CRÈDITS

Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat, MuVIM

President de la Diputació de València

Antoni Francesc Gaspar

Diputat de l'Àrea de Cultura

Xavier Rius

Diputada del MuVIM

Glòria Tello

Director del MuVIM

Rafael Company

Subdirectora

Carmen Ninet

Cap d'Exposicions

Amador Griñó

Cap d'Investigació i Gestió Cultural

Marc Borràs

Cap de Protocol i Activitats Didàctiques

Amparo Sampedro

Administració i serveis tècnics

José Villanueva · Nerea Franco · María Moya · María José Iglesias

Biblioteca

Benedicta Chilet · Sabina Tomás

Exposicions temporals i itinerants

Pilar Albiach · María José Hueso · Carolina Ruiz

Exposicions permanents i patrimoni arqueològic

Rosa Maria Albiach

Gestió de publicacions

Bárbara Trillo-Figueroa

Comunicació, web i xarxes socials

Sergio Vilata

Publicacions digitals

Manuel Ventimilla

Producció

Ada Moya · Gloria Mata

Gestió de magatzems

José Antonio Granell

Atenció al públic en sales i en consigna

Mercedes Aguilar · Elena Rosa Peña

EXPOSICIÓ PERMANENT

«La Torre Medieval del MuVIM. La Memòria del Museu»

Projecte museològic

Rosa Maria Albiach

Estudis tècnics

Rafael Marín

Miquel Rosselló

Josep Torró

Arturo Zaragoza

Documentació textual, gràfica i fotogràfica:

Rafel de Luis

Vicent Escrivà

Isabel García

Pilar Mas

Secció de Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic.

Ajuntament de València

The Time Seller. Rufino Acosta y Carlos Álvarez

Vicente Gómez

Lucas Gómez

Disseny expositiu

Teresa Ferrer

Traducció a l'anglès

Carlos Cuesta

Muntatge

Simbols

Col·laboracions de la Diputació de València

Biblioteca del MuVIM

Arxiu General i Fotogràfic

Unitat de Normalització Lingüística

Altres institucions públiques col·laboradores

Secció d'Arqueologia. Servei de Patrimoni Històric i Artístic

Ajuntament de València

Arxiu Històric Municipal. Ajuntament de València

Arxiu del Regne de València. Generalitat Valenciana

Biblioteca Valenciana. Generalitat Valenciana

Arxiu Catedral de València. Capítol Metropolità

Santa Església Catedral de Santa Maria de Terol

Ajuntament d'Alcanyís

Arxiu de la Corona d'Aragó. Ministeri d'Educació, Cultura i Esport

CRAI. Biblioteca de Reserva. Universitat de Barcelona

Museu Nacional d'Art de Catalunya, MNAC

CONDICIONS D'ACCÉS

La visita a l'exposició permanent de les restes arqueològiques en la Sala de la Torre Medieval és gratuïta i lliure, sense més limitació que l'horari del museu:

Obert de dimarts a dissabte, de 10 a 14 h i de 16 a 20 h, i el diumenge, de 10 a 20 h.

Tancat els dilluns, i els dies 1 de gener, 19 de març, 1 de maig i 25 de desembre

La ubicació de la Torre Medieval facilita l'accés a la instal·lació de les persones usuàries de cadira de rodes.

COM ARRIBAR AL MUVIM

En tren, a 5 minuts a peu de l'Estació del Nord i a 15 de Joaquín Sorolla RENFE/ADIF.

En autobús urbà:

Línies EMT C1, 28, 60, 62 i 72 (pel Carrer Guillem de Castro)

Línies EMT 27 (pel Carrer Quevedo)

En metro:

Línies 3, 5 i 9 (estació de Xàtiva)

Línies 1 i 2 (estació Plaça d'Espanya)

Aparcaments pròxims:

Carrer Guillem de Castro i Plaça de Sant Agustí

MÉS INFORMACIÓ

El MuVIM es va definir, des del seu naixement, com un museu d'idees. La seua Exposició Permanent —«L'Aventura del Pensament»— és una sorprenent i arriscada aposta museogràfica i comunicativa que explica, a través de les noves tecnologies, com ha evolucionat la societat occidental des de l'Edat mitjana fins a l'actualitat: visitaràs un monestir medieval, travessaràs les entranyes d'una màquina, franquejaràs les portes de la modernitat, coneixeràs un Saló típic del segle XVIII i assistiràs al naixement de la ciència moderna. Tota una experiència immersiva que ajuda a entendre millor el món actual. La visita es pot realitzar en quatre idiomes (valencià, castellà, anglés i francès) i s'ha de reservar plaça a través del telèfon (+34) 96 388 37 30.

A més, al vestíbul del museu, hi ha altra Exposició Permanent —«La Maqueta de la Ciutat de València segons el plànol de Tosca»—, on es pot veure una maqueta que reproduïx tridimensionalment la ciutat de València en el segle XVIII, tal com la va dibuixar en el seu moment el Pare Tosca.

Però l'àmbit d'interés del museu li permet abordar també exposicions temporals i una variada programació complementària amb conferències, actuacions musicals, cicles de cinema, tallers per a públic infantil o adult i un llarg etcètera. Totes les activitats —com la visita a les Exposicions Permanents— són sempre gratuïtes.

Telèfon general i de reserves per a l'exposició permanent: (+34) 96 388 37 30

Pàgina web:

www.muvim.es

Correu electrònic:

visitas.muvim@dival.es

Xarxes socials:

<https://twitter.com/muvim>

<https://www.facebook.com/elMuVIM>

<https://www.instagram.com/muvim.es/>

<https://www.youtube.com/user/MUVIM>

<https://issuu.com/muvim>

LA MEMÒRIA
DEL MUSEU

LA TORRE MEDIEVAL DEL MuVIM

MuVIM
Museu Valencià
de la Il·lustració
i de la Modernitat

